

UNGARN. 1100 års historie i et nøtteskall

895/896: Landnámet. Ungarene bosatte seg under fyrst Árpáds ledelse i Karpatbekkenet. (Karpatene dannet frem til 1920 Ungarns grenser.) **1100: KONGERIKE,** grunnlagt av István (Stefan) 1 den Hellige. Fikk krone fra paven. Landet var en multi-etnisk, multi-kulturell stat. – **1102: Union med Kroatia.** (Frem til 1918 hadde Kroatia eget styre og parlament.) – **13.årh.:** Innvandring av Neder-Sakserne til Nord-Ungarn og Transsylvania, hvor de fikk autonomi. – **1222: Den Gyldne Bulle,** Ungarsk Magna Carta. Grunnleggende rettigheter, med rett til opprør mot kongen, om han skulle bryte dem. Ungarn er en av Europas eldste konstitusjonelle stater, styrt med lover fra et parlament (bestående til 1945 av to kammere) og undertegnet og kunngjort av kongen og gjennomført av fylkene og de frie byene. Grunnprinsippet var at kongen, folket og landområdet dannet en helhet, symbolisert ved den **HELLIGE KRONEN.** Kongen kunne fra middelalderen bare herske sammen med nasjonalforsamlingen. – **1241-42: Mongol-tatarenes invasjon** og ødeleggelse av landet. Begynnelse av rumenske innvandreres, asyl- og jobbsøkeres inntrengning i Transsylvania. Kumanernes innvandring. – **14-15.årh.:** konger av Anjou-huset; kongen og keiseren Sigismund; Mattias Corvinus (Hunyadi). Oppblomstringsperiode. Ruthenernes innvandring. – **1514: TRIPARTITUM:** samlingen av landets lover, i kraft frem til det 19.årh. – **1526:** Nederlag mot **tyrkerne** ved Mohács. Landet ble oppstykket i tre deler: Det Kongelige Ungarn (landets vestlige og nordlige områder, styrt av Habsburgerne); området besatt av tyrkerne (det midterste landsdelen puszta, som betyr ødelagt); Transsylvania (landets østlige deler, fra 1541 eget fyrstedømme, men fortsatt en del av den ungarske krone; i 17.årh. alliert med protestantiske stater i Vest. – **16.17.årh.:** Mesteparten av landet ble protestantisk (reformerte, evangelisk-lutherske, unitarisk). – **1568: TORDA,** Transsylvania: **RELIGIONSFRIHET** for første gang deklart i lov. – **1590: Bibelens oversettelse** (Károli). – **1699: Tyrkernes fordrivelse** av landet. De midterste landsdeler ligger øde. Innvandring av tyskere, serbere, kroater, rumenere. Habsburg undertrykkelse (motreformasjonen; admiral Ruyter; flertallet blir katolsk; senere religiøse kompromisser). – **1703-1711: Frihetskrigen,** ført av fyrsten av Transsylvania, Ferenc II Rákóczi. – **19.årh.:** politiske, sosiale og økonomiske reformer. – 1848, nye lover i mars, regjering med ansvar til nasjonalforsamlingen. **Frihetskrig mot Habsburgerne,** nedkjempet ved russisk hjelp. Habsburgernes undertrykkelse. **1867: Forliket. Dannelsen av Det Østerriksk-Ungarske Monarki.** Kraftig oppsving. Liberale lover. Innvandring fra hele Europa, især jøder fra Galicia som tilhørte Monarkiet (likhet for loven; utvandring til Vest-Europa, til USA og til andre deler av Monarkiet). – **1914-1918:** Første Verdenskrig. **1918:** Republikk. **1919:** Kommunism. **1920: VERSAILLES/TRIANON.** Oppdeling av Ungarn: 2/3 deler til Tsjekkoslovakia, Romania, Østerrike og Jugoslavia (med store ungarske minoriteter). Resten, 1/3, utgjør dagens Ungarn; forblir kongedømme, med en regent, valgt av parlamentet. – **1938:** Østerrikes "Anschluss" deretter tysk press på Ungarn. – **1938.1939.1940.1941:** Ungarn får tilbake deler av området som landet ble fratatt ved Versailles-freden. **1941:** 2. Verdenskrig. **9.mars 1944: Tyskerne besatte Ungarn.** Sztójays "Quisling"-regjering. Deportasjon av jødene bosatt på landet (Eichmann), unntatt jødene i Budapest (ca 2/3 deler av alle landets jøder) som ble beskyttet av regenten mot deportasjon. Etter informasjon om Auschwitz blir deportasjonstogene innstilt etter inngrep fra regenten **26.juni 1944.** – **6.juli 1944** hindret regenten (ved hjelp av 1.panserdivisjon) deportasjonen av jødene i Budapest. – **15.oktober 1944:** våpenstillstand inngått med Moskva. Tysk statsovertakelse: regenten blir fanget og ført til Tyskland. Pilskorsfolkene griper makten. Deler av jødene i Budapest blir deportert. – Budapest blir besatt av russerne. Mange sivile borgere blir arrestert og ført til Sovjetunionen. – **1945:** frie valg, hvor kommunistene taper stort. Koalisjonsregjering. – **1946: Republikken** proklamert. – **1947: Paris-freden.** Landet blir enda mindre enn i 1920. **1949: Folkerepublikken** proklamert. Russisk-kommunistisk undertrykkelse. – **1956: Revolusjon/Frihetskamp.** Etter nederlaget blodig gjengjeldelse. Diktaturet fortsetter. – **1989: Ungarn igjen republikk.** – **2004: Ungarn med i Europeisk Union.** – Ved MiklósTóth